

Dedinszky Gyuláról

Dedinszky Gyula, Csaba nyugdíjas evangélikus lelkésze, helytörténész és néprajzosa 1905-ben született a Bácskában, a szlovák lakosságú Dunapáloson. Édesapja 30 éven át volt ott lelkész.

Szülei tudatosan nevelték a kétnyelvűsége: édesapja magyarul, édesanyja szlovákul beszélt a gyerekekkel.

A gimnázium első évét Újverbászon végezte, majd Békéscsabára került másodévesként s ott is érettségizett 1923-ban. Kis gimnazistaként élte meg, mégpedig családi sorsként is a trianoni tragédiát: szülei és testvére is Jugoszláviában rekedtek (1948-ban csak nagy nehézségek közepette vehetett részt édesanyja szabadkai temetésén...).

A csabai gimnáziumról csupa szép emléket ápol Dedinszky Gyula. Kitűnő tanárok oktatták a korántsem csak evangélikus és szlovák diákságot: volt osztály, melyben többségben voltak a zsidó ifjak (a jobbmódú parasztságok előnyben részesítették a polgárit).

Lelkésznek készült, erre ösztönözte a családi hagyomány: a Dedinszkyek hat generációjában, 200 évre visszamenően mindig volt evangélikus pap. (A sor nem szakadt meg: Dedinszky Gyula két fia is lelkészként szolgált!)

A teológiát Sopronban fejezte be, majd következett a szokásos külföldi tanulmányút: ő Finnországot választotta, ott tanult 1927/28-ban. Lelkészi szentelése után, 1928-ban Kiskőrösre került segédlelkészként a kétnyelvű (magyar-szlovák) gyülekezethez. Ipolyvecen, később Szarvason is segédkezett, majd 11 éven át volt a kiskőrösiek "rendes" lelkésze. Szerette a hagyománytisztelő kiskőrösieket, akik a 30-as években még általánosan hordták a népviseletet.

1942-ben hívták meg a legnagyobb evangélikus gyülekezethez, Csabára, miután a város egymás után két lelkészét (két Szeberényit) veszítette el. 51 évet töltött azóta egyfolytában Csabán.

Csabai szolgálata kezdetén – mint maga mesélte – a gyülekezet kétnyelvű volt, a szlovákok legalábbis 50%-ot tettek ki. Az egyházi szolgálat nyelve főként a szlovák volt, bár létezett magyar istentisztelet is, hetente egyszer. Szlovák istentisztelet mindennap volt, a központban is, de Erzsébethelyen is. A temetések kétharmada, a keresztelesek egyharmada, az esketések egynegyede szlovákul történt. E téren a nagy törést a Csehszlovákia és a győztes nagyhatalmak, főként a Szovjetunió által kikényszerített lakosságcsere hozta: 7000-nél is több szlovák költözött el! A Csabán maradtak zöme feladta szlovák nyelvi igényeit. A szlovák iskola 1946. évi 600 tanulójaiból a lakosságcsere után 5 (!) maradt...

Elgondolható, hogy egy elkötelezett és szilárd karakterű lelkész sorsa nem lehetett konfliktusmentes az 1948 utáni periódusban. Közelről szemlélhette pl. az un. "verekedő

brigádok" tevékenységét: ezek az "osztályharcos" csapatok sorra hurcoltak el és vertek véresre, félnyomorékká jegyzőket, kereskedőket, nagygazdákat. Volt eset, amikor iparostanoncokkal a saját tanárukat verették meg... A véresre vert embereket nem átalolták emelvényről mutogatni az összeterejt embereknek, okolásul. Dedinszky lelkész úr sorra látogatta az áldozatokat a kórházban, nem lehetett erről lebeszélni.

A békekölcson jegyzésről is vannak lehangoló emlékei. Egy 80 éves, idős gazdát – miután földjét már elvették, nyugdíja nem volt s így nem tudott jegyezni – a városházi emeletről háttal kényszerítették lemenni, mivel szédülős volt..., majd lábujjhegyen kellett állnia úgy, hogy orrával támasztotta a falat (különös tekintettel arra, hogy nagyorrú ember volt a szerencsétlen). A pénzügyi városi tanácsnoknak (kirúgták állásából s így nyilván nem volt miből békekölcsont jegyeznie) a városháza egyik nagyobb szekrényében kellett énekelnie... A városi kiscgazda titkár öreg édesanyját – mivel fizetésképtelen volt – letérdeltették s úgy imádkoztatták ("imádkozni bezzeg tudsz a templomban") – az idős asszony szlovákul mondta a Miatyánkot, mire jól elverték: "mit képzelsz, a templomban vagy?"

A csabai lelki- testi terror vezére és apostola Szegediné volt, a városi tanácselnök, akit a csabaiak egyszerűen "Zsenykának" hívtak. 1949-ben Szegedinéék a papokkal is aláírták a Népfront választási plakátját. Nem lelkesedtek érte persze, de a többség csak aláírta; Dedinszky Gyula nem. Rögvest be is indult az eltávolítási akció. Aláírásokat gyűjtöttek ellene az üzemekben – mégsem sikerült: végül is a hatalmat kiszolgáló egyházi felső körök működtek közre abban, hogy Dedinszky Gyulát minden egyházi tisztségétől (püspökhelyettes = kerületi egyházi főjegyző, a zsinat tagja, országos egyházi aljegyző) megfosztották. Fél évig a gyülekezeti munkától is eltiltották. Háttérbe szorított lelkészként szolgálhatott csupán tovább a – a rendetlenkedő szív miatt is kért – nyugdíjig, 1972-ig.

Kemény embereket nem lehet megtörni. Felszabaduló idejét Dedinszky Gyula más vonalon állította a csabaiak szolgálatába. Helytörténeti és néprajzi kutatásokba kezdett. Dolgozott levéltárakban, beszéltette idős híveit, feljegyezte azok emlékeit s így rövidesen nem akadt ember a városban, aki többet tudott Csaba múltjáról, népének származásáról, nyelvéről, szokásairól, hétköznapjairól és ünnepeiről, a tanyai életről, munkáról és paraszti eszközökről, anekdotákról, mint ő. Érdekelte minden: a 18. századi csabai parasztnok végrendeletei (az azokból kiszűrhető életmód-történet) éppúgy, mint a csabai kolbász készítése a sertéstartási szokásoktól a disznóölésen át a füstölésig, vagy épen Áchim L. András és a csabai egyház kapcsolata. Ismereteit számos kéziratban rögzítette; ezekkel több pályázaton nyert. Írásaiból néhány önálló kötetben jelent meg (Stark Adolf szőlőnemesítő élete és munkássága. Bp. 1984.; Szól a harang. Néprajzi tanulmányok. Békéscsaba, 1986.; A szlovák betű útja Békéscsabán. Békéscsaba, 1987.). Más dolgo-

zataiból szűkebb-bővebb részletek jelenhettek meg a Békési Élet, az Új Auróra hasábjain ill. a Národopis Slovákov v Maďarsku... kötetekben. Munkáinak zöme azonban így is kéziratban maradt eddig.

Adósságot törlesztünk tehát, amikor az említett kéziratok meg nem jelent, ill. csak kisebb részleteiben megjelent anyagát bő válogatásban közreadjuk egy kötetben.

Amikor ezt tesszük – Békéscsaba város jelentős támogatásával –, akkor tisztelgünk is a szerző, Dedinszky Gyula előtt, aki életútjával a közösség-szervező, tanító, nevelő evangélikus, egyben tudós lelkipásztorok nyomát követte – így pl. az id. Tessedik Sámuelét, aki az első községi szabályzatot alkotta Csabán a 18. sz. közepén s ezzel és a mindennapok vezérletével is a több helyről érkezett, széthúzó fejeket "egy kalap alá szorította" – vagy Haan Lajosét, aki elsőként ismertette meg részletesen a csabaiakat saját múltjukkal, elődeikkel – s folytathatnánk a hosszú sorát a kiváló lelkészeknek, nem feledkezve meg az evangélikus egyházi néptanítókról sem (Wilim, Sztraka, Mokry és sokan mások).

E lelkészek és tanítók nélkül soha nem lett volna az újratelepülés után a lakosokból városi közösség, soha nem lett volna meg az oly lényeges kohéziós erő, az erkölcsökben – munkaszeretetben – önkorlátozásban – közös célokért munkálkodásban megnyilvánuló közmegegyezés, mint városépítő erő. Csak kívánni lehet Csabának, megyének és országnak egyaránt, hogy teremjenek a közszolgálatra – egyházi és világi területeken is – újabb és újabb Dedinszky Gyulák: akkor a jövő építése jó kezekben lesz.

* * *

A tanulmányok teljes szövege – egyrészt az ismétlődések, másrészt terjedelmi okok miatt – nem kerülhetett közlésre. A kihagyásokat [...] -al jelöltük. [] -ek között adjuk meg a szövegbe ékelt szlovák szövegek magyar fordítását is.

Erdmann Gyula